

Årsstämma

tisdagen den 14 april kl 18.30 i Drottningholmsskolans matsal.

Efter förhandlingarna:

Sommaren 2014 körde isbrytaren Oden runt på Norra Ishavet med ett hundratal internationella forskare. De undersökte sambandet mellan klimat, kryosfär och kol när jordens medeltemperatur fortsätter att stiga. Forskningsexpeditionen SWERUS-C3 genomförde avancerad forskning och en av forskarna var Lovö hembygdsförenings Jörgen Ek, som nu berättar och visar bilder från expeditionen.

DE NYA PRISTAGARNA!

I förra numret utlystes en ny pristävling: Bilden är en centralt placerad information om några centrala personer i Lovös och Sveriges historia. Vilka är personerna och var kan man hitta informationen.

Pristagarna svarade: Personerna är Olof von Dalin och Samuel Klingenskierna och informationen står på gravhögen framför Lovö kyrkas mur.

*De nöjda pristagarna vid gravkullens fot:
Ingalill och Finn Broman samt Rutger v. Scheele*

Rödmålning av prästgårdslogen den 28 juni 1991. Från höger: kyrkoherden i Lovö församling och Lovö hembygdsförenings ordförande Lars Djerf, ledamoten i Ekerö pastorats kyrkoråd Gotthard Dahlberg och ledamoten i Ekerö pastorats kyrkoråd Thomas Billig.

FOTO: LEDAMOTEN I LOVÖ FÖRSAMLINGS KYRKORÅD PER BORGSTRÖM

Bildbevisen, läs mer sidan 3!

ORDFÖRANDENS SPALT

Alla tycker om bibelns berättelse om David och Goliat. Det känns bra att den underlägsne inte alltid är förlorad. Men det kändes tungt att utan verkan skriva remiss på remiss och överklagande på överklagande mot Förbifart Stockholm och för världsarvet Drottningholm. Nu krävs nog underverk för att stoppa detta förfelade mastodontbygge. Kultur- och miljöorganisationer har kämpat mot näringslivet, partiledningar, Wallenberg och myndigheters politiskt styrda chefer. Inte ens påpekanden om brott mot

internationella konventioner, svenska lagar, riksdagsbeslut och den samlade forskningens synpunkter påverkade besluten. För att inte tala om alla principiella fel i Vägverkets/Trafikverkets material som påpekades i flera tunga remissvar. Alla utställningar, informationer, fokusgrupper och remissomgångar var bara formella eftergifter för lagstiftningens krav hur stora infrastrukturprojekt ska beredas. Davids sista sten kan vara ett upprop underskrivet av Sveriges kulturelit.

Men David har ännu en roll på Lovö. Svenska kyrkan i form av Ekerö pastorat och Stockholms stift försöker lägga beslag på hembygdsföreningens två byggnader vid Lovö prästgård, Grindstugan och så Logen från 1766. Kan David lyckas hindra detta?

Vi har ett mycket intressant vårprogram, som jag hoppas många vill delta i. Invigningen av den förnyade Fornstigen blir den 30 maj. Den kommer att äga rum vid Lunda med deltagande av hembygdsfolk, myndigheter och politiker. Hemligt program.

Lovö hembygdsförenings principiella uppgift handlar om Lovös kulturarv. När man funderar på vad detta innebär säger stadgarna en del, men mycket är oklart. Är kulturarvet det som hände för länge sedan eller kommer en del av det som händer nu att i framtiden räknas som kulturarv? Ska vi passivt förvalta eller vara mer aktiva? Skötsel föreskrifterna för Lovö naturreservat ger en del intressanta synpunkter. Hur kan vår uppgift förtydligas? Kanske genom diskussioner alla intresserade kan delta i möjligen i form av en studiegrupp där kulturvetare inbjuds att leda kvällens diskussion? Vi skulle kunna ha något möte i månaden hemma hos varandra – ungefär som Härje Bäärnman gjorde för att få material till sina tre böcker.

Bertil Ottoson

Fortsatt tvist med kyrkan

Nu ifrågasätts också vårt ägande av Lovö Prästgårds loge

När jag konfirmerades lärde jag mig Guds bud. De är lika grundläggande för den kristna etiken som grundlagarna är för Sveriges demokrati. Nu verkar åtminstone ett av Guds bud ha blivit omodernt inom kyrkan: ”Du skall icke stjäla”. Först försöker Ekerö pastorat stjäla Grindstugan vid Lovö prästgård från Lovö hembygdsförening. Och nu försöker Stockholms stift stjäla vår Loge vid prästgården!

År 1985 erbjöd Ekerö pastorat Lovö hembygdsförening att överta äganderätten till Logen vid Lovö prästgård. Den var i dåligt skick och hembygdsföreningen önskade viss ersättning för att avhjälpa de värsta bristerna i underhållet. Så blev det inte, men hembygdsföreningen tog ändå 1986 över logen och har sedan dess med egna medel skött underhållet. Taket har reparerats av en byggnadsfirma och vi har själva rödmålat väggarna såsom framgår av bilderna.

År 1995 fick Lovö hembygdsförening Grindstugan vid Lovö prästgård av den tidigare ägaren, kyrkoherde Anders Frostenson. Ekerö pastorat stämde oss den 28 maj 2014 till Solna tingsrätt med motiveringen att vi inte äger Grindstugan och därför inte kan hyra ut den. Kravet är att genast avflytta från fastigheten vid

äventyr av avhysning på egen bekostnad. Pastoratet har inte kunnat prestera några bevis för sin sak. Det har emellertid Lovö hembygdsförening, vilket vi berättade om i förra numret av EP. Nu påstår pastoratet att vi inte har nyttjanderätt till marken kring Grindstugan, men kan fortfarande inte presentera någon bevisning. Ekerö pastorat har alltså stämt oss till Solna tingsrätt utan att kunna presentera någon egen bevisning! Det har emellertid Lovö hembygdsförening gjort. Vi har presenterat 24 dokument, huvudsakligen protokoll från Ekerö pastorat och Lovö församling, exempelvis:

Ur Ekerö pastorats kyrkoråds protokoll 8 dec 1987:

”§ 65

Frostenssons stuga.

Ordföranden rapporterade att Anders Frostenson ej är villig att till pastoratet sälja den av honom ägda grindstugan vid Lovö prästgård. Däremot bör lämplig tomt till stugan skapas och arrendekontrakt upprättas genom stiftsnämnden. Kyrkorådet beslöt att utse Nils Hörnestam, Gotthard Dahlberg, Göran Linge och ordföranden att i samråd med Anders Frostenson överenskomma om lämplig tomt till stugan samt att föranstalta om att ett arrendekontrakt upprättas genom stiftsnämnden.”

Omfattande mobilisering för målning av prästgårdslogen den 28 juni 1991

FOTO: PER BORGSTRÖM

Detta enda citat bevisar både vår äganderätt till Grindstugan och Anders Frostensons nyttjanderätt till marken. Stockholms stift avlog förslaget att upprätta ett arrendekontrakt, men pastoratet överklagade stiftets beslut. Pastoratet ville verkligen ha ett arrendekontrakt för Grindstugan och gav sig inte. Redan 1991 uppdrogs Göran Linge, som då var ledamot av pastorates fastighetsutskott, att upprätta ett förslag till arrendekontrakt. Förslaget accepterades av Ekerö pastorats kyrkoråd, men det blev ändå inget arrende av orsak jag inte känner till – inte protokollfört. (Någon som vet? Skriv till mig!)

Det var alltså pastoratet som öns-

kade ett arrendekontrakt för Grindstugans ägare och pastoratet som trots stiftets avslag fortsatte arbetet med tomtbildning och arrendekontrakt. Vi har också fotografiska bevis för att Anders Frostensons hyresgäst, Tussi Lovén, använde marken till både odlingar upp mot prästgårdens uthus och gräsmatta med sittgrupp framför huset mot stora vägen.

I början av januari ringde en jurist vid Stockholms stift, Karin Lindforss, upp mig. Hon berättade att stiftet ligger i förhandling om att sälja prästgården till Fastighetsverket. Man vill att arrendets alla byggnader ska ingå i överlåtelsen och hade upptäckt att Logen från 1766 ägs av

Lovö hembygdsförening. Jag svarade att vi inte vill diskutera Logen förrän vi är färdiga med tvisten om Grindstugan och bad henne skriva ett brev vi kunde diskutera vid styrelsemötet den 22 januari. I stiftets brev av den 19 januari har vårt ägande reducerats till att vi har fått använda Logen som förråd. Vi ombeds att komma överens med stiftet att upphöra med användningen så snart som möjligt.

Nu vill alltså kyrkan lägga beslag på båda våra byggnader vid prästgården! I svarsbrevet till stiftet skrev jag:

"Med förvåning läser jag Stockholms stifts brev till Lovö hembygdsförening om Logen på Lovö prästgård. Stiftet anser att hembygdsföreningen inte äger Logen utan bara får använda den som förråd. Hembygdsföreningens äganderätt till Logen finns emellertid dokumenterad i såväl kyrkans som i Lovö hembygdsförenings protokoll. Efter önskemål från hembygdsföreningen garanterade pastoratet att föreningen hade markerätt kring Logen.

Vid vårt telefonsamtal förra veckan sade jag att vi troligen inte kommer att diskutera frågan om logen förrän tvisten med Ekerö pastorat om Grindstugan är löst. Vi önskar att denna uppgörelse ska ske i godo, utomrättsligt. Styrelsen beslutade den 22 januari ändå att tillmötesgå Solna tingsrätts krav om bevisning i målet, men även att ge pastoratet det pris vi kräver för att sälja Grindstugan till pastoratet. Detta uppdrag har advokatfirman Legio.

Styrelsen beslutade också att vi i anvak-

tan på en lösning av problemet med Grindstugan inte ska föra någon diskussion med Stockholms stift om logen på Lovö prästgård."

Vi har erfarenhet av Stockholms stift, nämligen när stiftet sade upp Rydströms till avflyttning från prästgårdsarrendet. Lovö hembygdsförening försökte få stiftet att följa sitt eget etiska program "Gudslånet" som innehåller många fina principer för hur man ska förvalta prästlönetillgångarna, dvs den förmögenhet kyrkan äger i form av jord, skog och värdepapper. Där finns formuleringar om hållbarhet, att förvalta kyrkans tillgångar med tanke på kommande generationer. Men kyrkan liknar många andra organisationer. När etiken kommer i konflikt med ekonomin väljer kyrkan ekonomin, dansar kring guldkalven.

Kanske hade vår insats i denna konflikt viss betydelse för att prästgården, i dag Rydströms, även i framtiden kan producera livsmedel allsidigt och naturenligt, dvs att förvalta vårt jordarv till förmån för kommande generationer. Rydströms har i Ekerö pastorat övertagit kyrkans etiska funktion som vår tids Moses.

EP återkommer med allt vi bedömer viktigt i konflikterna med kyrkan. EP är ju styrelsens forum för kontakt med föreningens medlemmar mellan årsstämmorna.

Bertil Ottoson

Kunglig fattigvård

under 1700-talet

Under medeltiden stod den katolska kyrkan för fattigvården inom socknen. I samband med Gustav Vasas reformation överfördes det formella ansvaret på staten, men det blev kortvarigt. Redan med 1571 års kyrkoordning och 1642 års tiggardordning återfördes ansvaret till kyrkan och socknen. Dessa lagar och förordningar efterlevdes dock inte. I 1686 års kyrkolag stadgades därför om fattighusbygge i varje socken samtidigt som det inskränktes att ansvaret för detta och för de fattiga ålåg socknen. På Mälardalarna hade Ekerö och Sänga socknar egna fattigstugor redan i slutet av 1600-talet.

I Lovö socken var det sämre ställt. Vid sockenstämman den 30 oktober 1720 hänvisade pastorn till kyrkolagens krav på fattigstuga. Stämman ställde sig positiv till att bygga en sådan så gott som omedelbart under förutsättning att socknens herrskap, framför allt drottning Ulrika Eleonora d.y. på Drottningholms slott, bidrog till stugans och fattighjonens underhåll, varvid det beslutades att vederbörande skulle kontaktas. Därefter tiger protokollet om fattigstuga på Lovön och trettio år senare tycks den fortfarande lysa med sin frånvaro.

De kungliga på Drottningholm hade patronatsrätten i Lovö socken, vilket framför allt innebar att de tillsatte kyrkoherden i Lovö kyrka. Men den innebar också skyldigheter att bidra till socknens och kyrkans behov. Ulrika Eleonora skänkte textilier och kyrksilver samt bekostade uppförandet av prästgårdens mangårdsbyggnad 1741 och Lovisa Ulrika lät slottets timmermän uppföra prästgårdslogen år 1766.

Det var sannolikt för att de kungliga engagerade sig i fattigvård och skola för Lovöns barn, som både fattighus och skola under 1700-talet senare del anlades på Malmen vid slottet, i stället för i sockencentrum i anslutning till kyrkan, som var brukligt. Genom att dessa inrättningar placerades i Drottningholm kunde anställda vid slottet bidra till undervisningen i skolan och skötseln av fattighuset, samtidigt som dessa blev lättillgängliga för drottningholmsborna. Av beskrivningen till en karta över Malmen från 1815 framgår att hälften av platserna i fattighuset stod till socknens förfogande, medan den andra hälften var reserverad för Drottningholms fattiga. Som även framgår av John Craafords text gjor-

Platserna i Fattigstugan på Malmen fördelades rättvist mellan Drottningholm och övriga Lovö socken. Då bestod den nog bara av bottenvåningen med de mindre fönstren. Övervåningen med större fönster och verandan med snickarglädje mot trädgården tillkom under 1800-talets andra hälft då stugan blivit sommarnöje.

des alltså skillnad mellan Drottningholm och Lovö socken.

Längre fram under 1800-talet kom Lovöns fattiga att gynnas av att Oskar I för egna medel hade låtit upprusta och nyinreda ett antal rum på Drottningholms slott. Störst och praktfullast av rummen var Rikssalen som försetts med helfigursporträtt av Oskar och hans samtid, alla europeiska statschefer. I kungens bouppteckning värderades den till 3 991 riksdaler. Allt som allt uppgick Oskar I:s privata tillgångar på Drottningholm till 7 505 riksdaler och 25 öre. Bland kungens bouppteckningshandlingar finns därför en kvittens undertecknad av Lovös dåvarande kyrkoherde Anders Mellander:

"Fattigprocenten för den egendom, som H. Majt Konung Oscar I efterlemnat å Drottningholms K. Lustslott, utgörande Nio Rdr 38 öre Riksmünt, quitteras Drottningholm och Lofö d. 4 januari 1860".

Nio riksdaler 38 öre var alltså 1/8-dels procent av kungens egendom på Drottningholm, vilket ungefärligen motsvarade lönen för 6 dagsverken. Som fattigunderstöd räckte det kanske till 25-30 portioner mat till en vuxen eller exakt ett halvt kvartals ersättning för att ta hand om ett sockenbarn.

Stina Odlander Haubo

Källa: Ulla Johansson, Fattiga och tiggare i Stockholms stad och län under 1700-talet, Stockholm 1984

Fattigdomen i sockenprotokollen

Ur Lovö/Drottningholms sockenprotokoll 1818-1882

Det moderna Sverige växte fram med teknisk utveckling och skattefinansierad välfärd. Innan dess försörjde sig befolkningen med egna muskler och hantverksskicklighet. När åldern försvagade kroppen avtog möjligheten till försörjning. De självägande böndernas äldre avtalade sig till eget boende och försörjning från de som övertog jordbruket, vanligen de egna barnen. De som inte hade denna möjlighet måste socknen ta hand om. Fattigvården var en viktig och dyr uppgift för sockenstämman.

I PROTOKOLLEN FRÅN sockenkyrka/-socknen - anser man har uppstått under medeltiden och den katolska kyrkans barmhärtighetslära.

Ur protokollen ska jag här lägga fram belysande och rörande exempel på problem i vår socken – och hur de löstes.

Regelmässigt läggs varje år fram dels kyrkans räkenskaper, dels fattigkassans inkomster, utgifter och kapital. Det skedde vid ett vårsammanträde därför att räkenskapsåret var av tradition 1 maj till sista april, d.v.s. valborgsmässan. Orsaken till detta var att man just då kunde hoppas på ett andrum i åkerbruket. Första maj var sålunda traditionsenligt en fridag

och festdag för allmogen och som denna tid kom att bli en lämplig dag för arbetarrörelsens möten och agitationer.

Kassans kapital anges inte i alla protokollen men återfinns i protokoll 1861.

Av intresse är hur en avsevärd del av kapitalet utlånas till betrodna sockenbor.

"Enligt bokslutet 1 maj (1861)

Kyrkokassan: utlånat 150 Rd, kontant 483 S:a 588 Rd

Fattigkassan: utlånat 3.250 1

Kontant 252,60 S:a 3.502,60 Rd

Skolkassan: Kontant 13,23 Rd

Sockenkassan: Kontant 137,85 Rd"

Utdraget visar hur fattigkassan dominerar ekonomin.

(I protokoll 20 maj 1838 utläses faktiskt att fattigkassan skulle utnyttjas för att betala reparation av kyrkomuren samt av likvagnen!)

ANSÖKAN OM UTBETALNING görs av den behövande eller en husbonde. Utbetalning anges som ett visst kontantbelopp eller som "Fattigdel".

Exempel på beskrivning av behovande:

"Enka, hög ålder, bräcklighet

*Begravning av "kringvandrande man"
Husville och fattige och sjuka
Barn utan vård, fattiga o moderlösa
Fattiga från Drottningholm
Drabbade av missväxt 1854*

1.GENERELLT KAN SÄGAS att framställningarna behandlats med sunt förnuft.

2. De som inte kan försörja sig och inte har arbetsför anhörig erhåller en fattigdel för sin försörjning viss angiven tid.

3. För småbarn anges att socknen köpt plats i Allmänna Barnhusinrättningen.

I ett fall – 1849 – skulle sex gossar tas om hand "för uppehälle, vård och uppfostran". Stämman beslöt om fördelning till hemman i socknen så här:

Hogsta+Norrby = 4 1/2 mantal – två bröder

Rörby+Barkarb+Berga = 2 1/2 mantal – en pojke

Norrby+Lunda+Söderby = 2 1/2 mantal - en pojke

Lunda+Edeby+Malmvik+Lindö = 4 1/4 mantal – två bröder

Ingenstans nämns på denna nivå att barnen skulle sändas runt mellan hushållen eller något om "auktion" till lägstbjudande. Ersättningen från fattigkassan till hemmanen beräknades och fastställdes per barn och år.

4. I många fall uppdrogs åt någon

sockenman att medla i familjer som genom splittring tappat kontroll över ekonomin.

5. En arbetsgivare fick fattigpeng för barnen till en anställd arbetsför men obemedlad änka.

6. Från protokoll 1854 framkommer svårigheter att anpassa socknens sedvänjor till nyutfärdade centrala bestämmelser. Bland annat föreslog en sockenbo att:

*"upplifa det av ålder inom denna församling brukliga försörjningssätt at
hvarje husfader ansvarar för sina i tjänst
varande eller å egendomen boende fattige"*

Förslaget diskuterades men någon åtgärd i form av protest beslöts inte.

7. Beträffande ansökning om intagning till Fattighuset gällde närmast tillgång och efterfrågan.

8. Behövande från Drottningholm sökte man hänvisa att söka försörjning där.

De protokoll vi har tillgång till ger naturligtvis inte en bild av själva fattigdomen – hur hungrig man var och hur slitna kläder man hade. Det får man söka i andra källor.

Den tid som behandlats sammanfaller väl med kulmen av den stora emigrationen till USA. I husförhållsprotokoll och flyttningslängder kan bilden kompletteras t.ex genom jämförelser med andra regioner.

John Crafoord

Nytorp försommaren 1969

FOTO CLAS FLORGÅRD

De kom ju från Nytorp!

I Eleonoraposten nummer 4/2014 skriver Bertil Ottoson om Berga torp. Ur husförhörlängderna har han fått fram att den siste torparen Karl August Gustafsson med sin hustru Augusta Carolina Hübner och deras barn flyttade in den 19 november 1894. Han skriver: ”Jag undrar från vilket torp på Lovö de kom?”

När jag läste det visste jag märkligt nog svaret direkt: de kom från Ny-

torp! Dessutom inte bara att de kom från Nytorp, jag råkade känna till hela deras historia på Lovö, alltifrån när Augusta Carolina Westling, född Hübner, första gången kom till Kohagstorpet 1878 och Karl August Gustafsson kom till Hogsta 1880. Ja, i själva verket har de blivit något av huvudpersoner i en bok jag skrivit, och som jag hoppas få utgiven under året. Arbetsnamnet på boken är ”Torpet Nytorp – en skärva svensk

Utsnitt ur storskifteskartan för Norrby 1769. ”Nytorpet” har en ladugård och troligen lada som tillsammans med torpet bildar en halvt sluten inhägnad gård. I öster finns en liten hägnad som kanske är för grisen. Norrbys tre gårdar Oppgårdens, Mellangården och Södergårdens består vardera av fyra längor i fyrkant. I väster, inne i skogen ligger en backstuga. Vretarna 31 och 32, som upplåtits till torpet, hör till Oppgårdens mark. Storskifte 1769.

LANTMÄTERIMYNDIGHETERNAS ARKIV

historia”. Augustas och Karls historia är verkligen dramatisk, men möjligen kan man ana ett lyckligt slut på Berga torp.

Flera av torpen på Lovö verkar ha tillkommit kring sekelskiftet 1600-1700, till exempel byggdes Bocktorp (som i början låg 300 meter norr om nuvarande plats och ibland kallats Backtorp) i slutet av 1600-talet, det första belägget för Nytorp är från

1722 och för Berga torp 1726. Det är något tidigare än den verkligt stora torpbyggarboomen i Sverige, som kom först på 1800-talet. Nytorp och Berga torp finns med på en av de första kartorna från Lovö socken, en karta från 1730. Där kallas Nytorp för ”Nybügge”, med en kombination av svenska y och tyska ü. Och vem var så tidigt ute med att kartlägga torpen? Det är en arealavmättnings-

Bakugnen tar upp en fjärdedel av stugan. Men den hade sina fördelar. På vintern gav den en skön värme lång tid efter ett bak

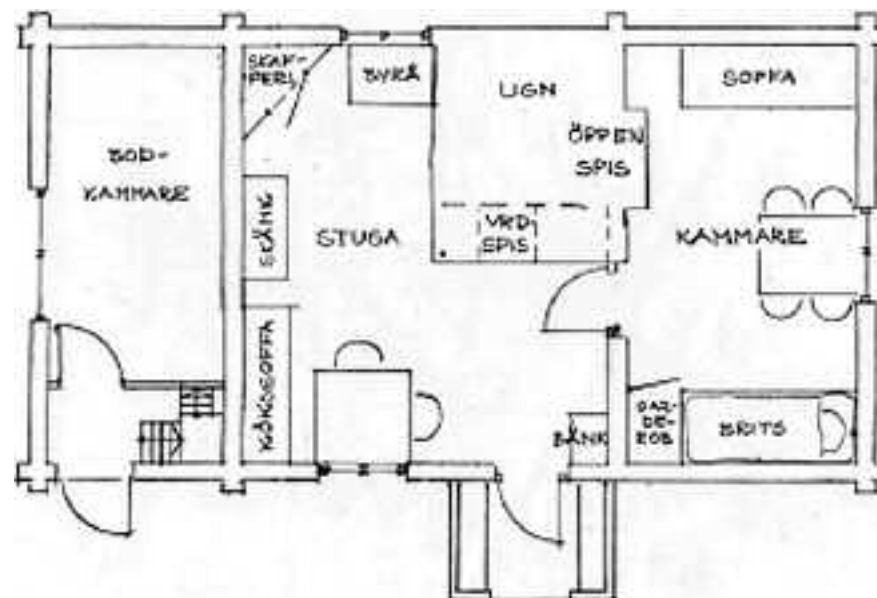
och skattdokumentation. Det var skattmasen!

Nytorp byggdes som brukligt var på det man kallar ofri grund, det vill säga på mark som tillhörde någon annan, i det här fallet Oppgården i Norrby. Någon fastighetsbildning har alltså inte gjorts, än idag hör torpets mark till fastigheten Norrby. Vad anledningen var till att torpen byggdes beror på vilken historiker man frågar. En del betonar till exempel godsens och storgårdarnas behov av arbetskraft, andra talar mer om befolkningstillväxten och att den

odlade jordarealen inte räckte till för att försörja alla, det blev vad man kallar en "jordhunger".

För Nytorps del är det nog framför allt jordhungern som varit drivande. Norrbys gårdar var små i utkanten av socknen och kunde säkert klara sin arbetskraft ändå – men naturligtvis med hjälp också av torparen, hyran för marken erlades ju oftast som dagsverken eller med varor.

Såväl i stort som i detalj byggdes Nytorp på en plats som man valde för att den var praktisk.

Nytorp som det såg ut 2003, en sidokammarstuga. I en sidokammarstuga fanns ingen farstu, man kom direkt in i det större rummet, det rum med spis och ugn som kallas "stuga", en benämning som senare kom att gälla hela byggnaden. Hustypen var vanlig, men det här huset var lite speciellt genom att det fanns ett extra fönsterlöst utrymme på ena gaveln sammanbyggt med det övriga huset. Det kan ha varit en redskapsbod. Boden byggdes om till bodkammare" och fick fönster 1951, och fick en dörr till stugan 2008.

På en karta från 1698 kan man se att det gick en väg i skogen från Norrby till Dyvik, antagligen för att man hade fiskevatten där, och naturligtvis för att man behövde färdas till bebyggelsen på Dyvik som fanns redan då. Torpet byggdes utmed den vägen, och intill de "vretar" som torpet fick att odla. En vret är en liten åker, oftast avses belägen, och det var vretarna ner mot Dyvik man fick odla. Sett i detalj har man placerat byggnaden på stenig mark, eftersom

sådan mark ändå var svårodlad. Stenigheten har faktiskt haft betydelse ända in i vår tid. Här om året behövde nämligen golvet i stugan läggas om för att golvreglarna hade murknat. De värsta rötangreppen hade skett just där de största stenarna låg, en av stenarna var så hög att man hade varit tvungen att karva ur golvregeln för att få den på plats, och där har kondens på stenen fuktat träet som sedan murknat.

Mycket har naturligtvis skett med

utan också trädgårdarna vid bondgårdarna på Lovö som i sin tur inspirerats av slottsparken. Bönderna anlade sina trädgårdar i barockparkens anda. Mycket av detta har de senaste 70 åren försvunnit på Nytorp, men jag försöker nu att åter skapa något av den trädgård som en gång funnits, och försöker också bevara något av landskapskaraktären runt torpet som den en gång var.

När jag letat uppgifter om Nytorps historia och förändring genom århundradena har naturligtvis kartor varit viktiga, liksom död- och begravningsböcker, flyttningslängder, lysnings- och vigselböcker, husförhörslängder, och för senare tid församlingsböcker, flygbilder, fotoarkiv, äldre lovöbors berättelser och mycket annat. Det arbetet har i många fall lett till att jag blivit tvungen att fördjupa mig i ämnesområden som jag inte alls kunnat förutse. Det har varit så spridda kunskapsområden som agrarhistoria, timmerbyggnadsteknik, träets plasticitet, släktforskning, engelsk 1800-talskonst, växtodlingshistoria, Bellmans sånger, och bygg-

nads- och trädgårdsrestaureringsprinciper. Det har varit en verkligt intressant tidsresa, som jag hoppas kunna förmedla lite av i min bok.

Nå, hur gick det för då för Karl August och hans hustru Augusta? För att reda ut vart de tog vägen skulle det behövas ännu en del efterforskning i arkiven. Men deras kärlekshistoria vet vi nu en hel del om, alltifrån det att Karl August mönstrar av som soldat, han var före sin tid som torpare "lifgardist", till deras stormiga tid på Nytorp. Genom de historiska källorna har det gått att ana sig till mycket av vad som skett. Ytligt sett verkar det som att Karl August och Augustas liv varit mer dramatiskt än de flestas. Men det är väl så att det bakom kyrkoböckernas korta konstateranden av sådant som till exempel "oäkta barn" eller "föräldrarna gifta 4 månader före födseln" ofta finns spännande levnadsöden, som vi inte får veta något mer om. Det finns mycket kvar att utforska.

Clas Florgård

Sommarboende på Nytorp sedan 1946

Som en verklig riddare framstår hertig Erik på sitt sigill

Svartsjös historia

Del 1: Från vikingatid till Vasa

Ekerö Kommun som består av ett flertal öar i Mälarens östligaste del kallar sig med rätta Kulturens övärld med två världsarv. Svartsjö på Färingsön är inget världsarv, men definitivt en mycket spännande kulturmiljö som förbinder kommunens

världsarv med varandra: Den vikingatida handelsstaden Birka med sveakungens Hovgården där det medeltida lustslottet Alsnö hus senare byggdes samt Drottningholms kungliga miljö från 1600- och 1700-talen.

Redan under den yngre järnåldern

"Adils och Ösel och Olov de lät resa denna sten efter Vigisl, sin fader, Ärnfrids make" lyder runskriften på Svartsjöstenen. Eftersom den är både ovanligt stor och oroväckande tunn, så det var ett dyrbart och våghalsigt projekt att hugga den, säger Kalle Runristare. Stenen skyltar tydligt att här låg en gård av stor betydelse.

Även om Alsnöhus var betydligt större kan denna rekonstruktionsritning ge en fingervisning om hur det medeltida stenhuset vid Svartsjö såg ut.

var Mälaröarna så gott som fullbefolkade. I kombination med ett bättre klimat än i den omkringliggande Mälardalen skapade den bördiga jord, som steg upp ur havsviken som snart skulle bli insjön Mälaren, mycket gynnsamma förhållanden för jordbruk. I en tid då vattenvägarna var de viktigaste kommunikationslederna var öarna dessutom lättillgängliga, centralt och strategiskt placerade.

Det var då "Sveriges första stad" Birka anlades på Björkö och upplev-

de sin storhetstid under sveakungens överinseende från Hovgården på Adelsö. Birka låg onekligen mycket väl till i förhållande till de viktigaste vattenlederna, både den öst-västliga från Östersjön förbi det som senare blev Stockholm och in i mot nuvarande Arboga, och den nord-sydliga som gick från Gamla Uppsala, ner genom sundet som nu är Södertälje kanal och vidare ut i Östersjön. Eftersom vattnet då stod ca fem meter högre än idag, var de låglänta delarna av Färingsön fortfarande far-

Karl Knutsson Bonde höll bröllop för sin dotter Kristina på Svartsjö som han disponerade i egenskap av kung och riksföreståndare. Det skulpterade porträttet som är ett av de tidigaste i svensk konsthistoria ingick i S:t Göran och draken-gruppen, som fram till för några år sedan ansågs utförd av Bernt Notke.

bart vatten och den nord-sydliga leden passerade det nuvarande Svartsjö.

Exakt vilken status platsen då hade, är inte helt klarlagt. Man kan emellertid konstatera att i Svartsjös absoluta närhet, utmed den nord-sydliga farleden, låg troligen en hednisk kultplats som föregick Sänga kyrka, liksom den viktiga tingsplatsen, vilket de ännu existerande forn-

tida ortsnamnen Torslunda och Tingstaden vittnar om. Farlederna till och från Birka var bevakade av ett system med vårdkasar och fornborgar, och rester av en borg finns på ett berg precis vid Svartsjö. Det finns dessutom tecken på att även inloppen mot Svartsjö var bevakade!

Sist men inte minst finns Svartsjös enastående runsten. En så speciell och ståtlig sten har med största sannolikhet rests av och till minne av särdeles mäktiga och högtstående personer. Äldre tiders forskare har till och med tolkat namnen på stenen som mer eller mindre kungliga. Lite längre fram i tiden ingick Svartsjö i det mytomspunna Uppsala öd. Det fornnordiska ordet öd betydde rike- dom och Uppsala öd var den medeltida kungens "rikedom" med anor ännu längre tillbaka i tiden. Den bestod av ett stort antal jordagods som ställts till kungens förfogande, för hans försörjning, för hirden och hovhållningen.

Exakt när Svartsjö blir kunglig mark går kanske aldrig att fastställa. Däremot vet vi att det i början av 1300-talet disponerades av kung Birger Magnussons bröder, hertigarna Erik och Valdemar som stred med sin bror om makten. I september 1306 hade hertigarna låtit fängsla kungen under en fest på kungsgården Håtuna i Uppland. Därefter styrde Erik, stödd av Valdemar, riket med den äran under ett antal år. När

kung Birger till slut fritogs, ruvade han på hämnd och i december 1317 bjöd han in hertigarna att "dricka jul" på Nyköpingshus. Under natten efter den livade festen lät kung Birger sin vaktstyrka tillfångata bröderna, varpå han själv stormade in med frågan "Minnes I Håtunaleken?", vilket de säkert gjorde.

När hertigarna insåg de att skulle dö i fängelsehålan på Nyköpingshus, lät de den 13 januari 1318 upprätta ett gemensamt testamente. För sina själars frälsning skänkte hertigarna rikedomar och jordagods till kyrkor och kloster. Bland de nämnda godsen fanns Svartsjö. Av bevarade dokument som hertigarna utfärdat på Svartsjö i juni 1310 och augusti 1315 framgår att de vistats där vid flera tillfällen under åren mellan Håtunaleken och Nyköpings gästbud, då de styrde riket medan kung Magnus var fängslad. Man vill därför tro att Svartsjö redan då var bebyggt med ett riktigt "hus", som under medeltiden betecknade en byggnad i sten, till skillnad från stugor av trä. Det finns också uppgifter om ett dåtida hus med två rum, varför man kan tänka sig ett rektangulärt hus, mindre men ändå liknande Alsnö hus vid Hovgården på Adelsö. Det hade uppförts på 1270-talet för hertigarnas far kung Magnus Birgersson "Ladulås", som där instiftade det svenska ridderskapet, adeln, vid

Alsnö möte 1279.

Det faktum att hertigarna tycks ha förfogat över Svartsjö som sin egen, enskilda egendom, talar emot att Svartsjö skulle ha ingått i Uppsala öd. Jordagodsens i detta kan liknas vid en forntida "statlig" egendom, som sveakungen disponerade, men som han inte fritt förfogade över. Han fick till exempel inte avyttra någon gård. Möjligen ansåg sig hertigarna fritt kunna förfoga över Svartsjö under de år de hade mer makt än kungen själv.

Längre fram under medeltiden framstår dock Svartsjö som tillhörigt staten eller "Kronan", och ställdes till unionskungarnas eller riksföreståndarnas disposition.

Karl Knutsson Bonde erhöll Svartsjö i förläning vid unionskungens Kristoffer av Bayerns kröning till svensk kung den 21 september 1441. Fem år senare, den 29 september 1446 höll Karl Knutsson ett stort bröllop för sin äldsta dotter Kristina och Erik Eriksson Gyllenstierna på Svartsjö, som då utan tvekan måste ha haft en ståndsmässig bebyggelse.

I början av 1500-talet vistades troligen den unge Gustav Eriksson Vasa hos sin släkting riksföreståndaren Sten Sture d.y. på Svartsjö, som med tiden skulle bli en av de viktigaste Vasa-slotten, men mer om det i nästa nummer.

Stina Odlander Haubo

Ängsbacken 1894 från vänster till höger: Gunnar Ekwall, son till Axel och Elisabeth Ekwall, Elisabet Ekwall, Nils Ekwall, son till Axel och Elisabeth Ekwall, Anna Ekwall, dotter till Axel och Elisabeth Ekwall, Axel Ekwall, gift med Elisabeth Ekwall, Axel Ekwall, son till Axel och Elisabeth Ekwall, Ebba Ekwall, dotter till Axel och Elisabeth Ekwall, Sven Berghelmer, Lisa Ekwall, dotter till Axel och Elisabeth Ekwall, Albertina, hembiträde, Alma, hembiträde

Sommarparadiset Ängsbacken

Ängsbacken är det gulvita huset man kan se över fälten från Lambaruddsvägen strax efter man passerat skylten Ängsholmen. Huset började sin existens som sommarbostad. Det byggdes redan 1881 av jordbruksarrendator Gustav Ekwall. Avsikten var att skapa ett sommarviste för brodern Axel och hans familj. 1908 köpte brodern, stadskamrerare vid

Stockholms stad, byggnaderna.

I kontraktet skriver man:

"Såsom innehafvare af kronolägenheten Hogsta med Lambarudd och Norrby i Lofö socken och Färentuna härad av Stockholms län dels försäljer jag härmed till min broder f d stadskamrer Axel Ekwall mina i lägenheten Ängsbacken å Hogsta egor varande byggnader nemligen

År 1970 och framöver ser Ängsbacken ut så här

boningshus, källare, vedbod och afträde.

Dels upplåter jag på arrende till honom för tiden från den 14 mars 1908 till samma dag 1916 den till samma lägenhet hörande jord närmare angifven å en detta kontrakt bifogad karta upprättad år 1907 af Gunnar Ekwall; på nedan angifvna villkor och bestämmelser."

Gustav och Axel Ekwall var bröder. Innan de flyttade till Stockholm gifte de sig med två systrar från Visingsö, Siri och Betty Almqvist. Brödernas far var pappersmakare vid Röttle pappersbruk vid Gränna. Ett bruk vid vilket man tillverkade finpapper

av linnelump.

Gustav och Siri fick 6 barn, Axel och Betty fick 9 barn. Tillkomsten av Ängsbacken underlättade också sommartid umgänget mellan Gustavs och Axels familjer. Barnen, som ju var dubbelkusiner, fick på så sätt en tätare kontakt. Det har synts bland annat i den släktsammanhållning som finns hos kommande generationerna.

När Axel Ekwall dog 1914 övergick arrendet till hustrun Betty och när hon dog 1923 övertog yngste sonen Nils Ängsbacken. Nils fick dottern

Axel och Betty Ekwall med barn och barnbarn. Nils Ekwall står längst till höger.

Anna med sin första fru Anna-Lisa och barnen Petter och Ingrid med sin andra fru Inga. Långa härliga somrar tillbringades på Ängsbacken. Flyttlasset till landet gick i mitten på maj och åter till staden i slutet av september. Barnen fick cykla till Drottningholm för att ta bussen till skolan i stan när det inte var sommarlov.

Huset var från början gulvitt med gavlar och fönsterfoder i gulockra. Fönsterbågarna var målade med engelskt rött. Den färgsättningen var vanlig runt förra sekelskiftet. Men

omkring 1910 tyckte någon annorlunda, så huset målades falurött med mossgröna knutar och fönsterfoder. Den färgskalan behöll man till 1924 då huset åter blev gulvitt med knutar och fönsterfoder i gulockra.

Att fönstren numera målats med engelskt rött beror på att när vi jämförde några svartvita bilder med uppgifter om den tidens färgskala i häftet från Gysinge Byggnadsvård, märkte vi en skillnad. Fönsterbågarna var på de gamla svartvita bilderna betydligt mörkare än fönsterfodren, alltså var de målade i en annan mörkare färg.

Stadskamrerare Nils Ekwall, här iförd sin favoritbasker, var en hängiven trädgårdsentusiast.

Källaren grävdes ut för hand på 1950-talet. Det var inte småsten som man behövde forsla bort.

Huset byggdes i två våningar och från början hade nedervåningen tre rum och kök och övervåningen fyra rum, två större och två mindre. Huvudingången fanns på sjösidan.

Från köksingången ledde en vinkeltrappa till övervåningen, där familjen bodde i de stora rummen och pigorna i smårummen.

Nils Ekwall genomförde under sin tid åtskilliga ombyggnader. De mest radikala genomfördes på 50-talet då han förberedde och genomförde en så genomgripande förändring av huset att det kunde fungera som per-

manentbostad. Ombyggnaden innebar en stor förändring av interiören. Taket på den västra sidan lyftes och gav utrymme för en övre glasad hall. På östra sidan lyftes taket för att ge utrymme för fönster till ett badrum och till ett annat utrymme med ett tvättställ. Den gamla vinkeltrappan revs och ersattes med en rak trappa, vilket tog betydligt större utrymme i anspråk.

Källaren grävdes ut, vilket skedde för hand där Nils Ekwall hade bland andra god hjälp av Stig Eriksson, som han kommit i kontakt med

genom arbetet. Även barnen ryckte in och hjälpte till. Utgrävningen tog flera år. När källarväggarna skulle gjutas hade Nils fått låna lokdomkrafter av en vän på SJ. Domkrafterna användes för att lyfta huset när källarväggarna gjöts. I källaren installerades en oljepanna och under en tid även en stor oljetank. Oljetanken flyttades sedermera utomhus och grävdes ned vid husets norra gavel. Vattenburen centralvärme gjorde huset beboeligt vintertid. 1959 flyttade familjen ut permanent. Den bestod då av Inga, Nils, Petter och Ingrid.

Nils Ekwall var en hängiven trädgårdsentusiast och det berättas att han redan som fjortonåring cyklade från bostaden på Västmannagatan till Ängsbacken under helgerna för att sköta om trädgården. Hans stora dröm var att bli trädgårdsmästare men pappa Axel ordnade arbete i Stockholms stad och Nils blev så småningom stadskamrerare som sin pappa. Ett av Nils spaljerat päronträd finns utanför köksfönstret mot väster. Där fanns under trädets storhetstid sju sorter varav tre fortfarande finns kvar, men inte alltid ger frukt.

Att man odlade köksväxter tidigt anger också namnet på en del av trädgården, den delen kallas "Kålgårn". Idag sorgligt försummad och gräsbevuxen. Det som minner om fornstora

dagar är några plommonträd samt några träd med blå Mirabeller. På södra gaveln växer ett persikoträd. Tidigare växte här blåregn men Nils tyckte vi kunde prova med ett persikoträd och det har fungerat bra.

På tomten finns också ett valnötsträd. Nötterna blir inte lika stora som dem man köper men smakar lika bra efter lämplig lagring. Trädet har frusit ner några gånger men kommit igen. Särskilt de hårda vintrarna på 40-talet gick hårt åt trädet.

Ett arv vi fått att förvalta är potatis-sorten Harbinger som var volympotatis på 20-30-talen. Nils sparade sättpotatis från år till år och så har vi fortsatt. Vi har inte funnit någon sättpotatis som är lika god färsk som denna gamla sort, trots att vi testat nya sorter varje år.

Det året vår dotter Elisabet skulle börja skolan fick vi erbjudandet att flytta till Ängsbacken. Nils hade börjat inse att han inte kunde hålla allt i det skick han önskade och ville nog samtidigt försöka säkerställa att hans älskade Ängsbacken skulle fortsätta att finnas inom släkten. Vi flyttade ned till Ängsbacken 1974. Naturligtvis var det diskussioner om hur vi skulle klara att leva ihop – tre generationer – i ett hus som faktiskt inte var så stort. Tidpunkten var ju gynnsam. Vår äldsta dotter Elisabet skulle börja

skolan och vi tyckte att skolan i Umeå var för stor. Drottningholms skola, en B-skola, var idealisk. Vi såg det också så att svärfar och svärmor båda var till åren komna, svärfar fyllde 85, skulle det inte vara så länge som vi bodde tillsammans. Det visade sig bli betydligt längre än vi hade trott.

Nils hade renoverat södra rummet i övervåningen och lagt in en ny fodrad plastmatta. Där skulle Ingrid och jag sova. Barnen, Elisabet och hennes lillasyster Nina, som var sex månader gammal, fick varsitt av de små gavelrummen. Inga och Nils sov i det norra rummet. Denna första tid hade Nils bestämt att vi skulle dela kök men att Inga, då 75 år gammal, skulle stå för hushållet. Tyvärr blev det för mycket för Inga så rätt snart blev det en annan uppdelning. Vi delade fortfarande kök, men familjerna använde det vid olika tidpunkter. Vi som arbetade åt frukosten först och middagen sent medan Inga och Nils disponerade köket resten av dagen. Och det fungerade oftast bra. Naturligtvis blev vi osams men det löstes oftast med att de gamla tillbringade en vecka i stan där de fortfarande hade kvar en lägenhet...

En stor fördel för oss var att det alltid fanns någon vuxen hemma när barnen kom hem med skolbuss. Svärfar och svärmor var mycket

barnkära och närvaron av Elisabet och Nina betydde mycket för dem. Naturligtvis kunde vi inte förutse att svärfar skulle leva tills han blev 103 år och kunde bo kvar på Ängsbacken. Inga dog ett år efter Nils och blev 95 år. Vi hade då bott tillsammans i 20 år.

Den tid på året då vårt samboende var som mest påtagligt, åtminstone för barnen, var julen. Svärfar var född på juldagen 1889 och eftersom han var yngst i syskonskaran blev han så småningom en samlade gestalt för den Ekwallska släkten. Juldagen blev därför en dag då hela släkten samlades och julafton användes förutom att dela ut julklappar till att förbereda det kaffebord som skulle stå dukat dagen därpå. I efterhand har vi fått veta att julfirandet ur barnens ögon kom väl mycket i skymundan. Men också att det var spännande och roligt med all släkt som samlades. Som små kunde de bland annat leka kurragömma bland de vuxnas ben. Svärmor var nervös över anstormningen och det tog tid att ställa om möblerna så att alla kunde få sitt – åtminstone de som ville.

Vi var många som ville fira Nils och som exempel kan nämnas att när han fyllde 100 år var 85 personer närvarande. Vi var så många så att den sedvanliga ringdansen kunde ske utomhus och alla höll i hand i ring runt huset. Normalt skedde den ringdansen inomhus.

Att Nils Ekwall gillade sin trädgård är denna bild från 1974 ett bevis för. Växten han poserar vid är en stäpplilja.

När Inga och Nils fick problem med att gå i trappan byggdes ett av rummen i nedervåningen om till sovrum med egen toalett och dusch. Det rum som tidigare använts som sovrum av Inga och Nils blev nu tv- och vardagsrum för oss yngre.

År 1976 överfördes Ängsbacken i vår ägo och 1992 friköpte vi marken av Domänverket. Som nämnts tidigare hade Nils ett stort trädgårdsintresse och dito kunnande. Han var blind på ett öga och fick grå starr på det andra. Det betydde att TV och bokläsning förlorade i intresse. En dag när han såg ut att ha tråkigt, det var i augusti, frågade jag om han hade lust att hjälpa mig att klippa ett plommonträd. Med viss assistans och med rollator tog vi oss ned till trädet. Det var första gången trädet skulle klippas så det var viktigt att det blev rätt. Med hjälp av rollatorn gick Nils runt trädet och trevade efter grenarna med en hand. Då och då sa han ”här ska du klippa” och det gjorde jag. När vi var färdiga och jag hjälpte honom uppför kökstrappan vända jag mig om och tittade på trädet. Klippningen såg ut som om den var gjord efter instruktionsboken och jag var djupt imponerad.

Under perioden 1959 till i början på 90-talet, var Ängsbacken det enda

permanent bebodda huset vid vår avtagsväg. Närmaste grannen Lundgren, sedermera Bengtsson, använde sitt hus Solbrink enbart sommartid, deras hus vinterbonades först 1992/93. Och grannen nedåt sjön var Domänverket och det huset användes sparsamt bland annat till fester för personalen. Ängsholmen blev också permanentbostad och nytt hus uppfördes i början på 90-talet.

Denna period kunde också vintertid vara rätt besvärlig. Vi som flyttat från Umeå var ju rätt vana vid vinterväder med mycket snö men hade dittills inte upplevt att vara avstängda från yttervärlden pga snö. Det fick vi uppleva här bara ett ”stenkast” från huvudstaden. Särskilt en vinter när det under en period snöade så att vår väg över fälten var helt fylld av tung vattenfylld snö. Först användes en mindre grön traktor. Den körde fast mitt på fältet vid vad vi kallar stora diket. Då tillkallades en större traktor som kom cirka tjugo meter längre. Nästa insats var en stor lastbil, lastad med snö och med ett stort snedställt blad frampå. Den kom ytterligare 20 meter. Slutligen kom en frontlastare och då kunde man efter flera dagars grävande göra vägen farbar för trafik igen.

Ragnar Oldfeldt

Draken och hermelinen

Hur ska en konung uppfostras? Gustav III fick en klok man som livsledsagare under de viktiga barndomsåren. När Gustaf var tre år får riksrådet, greve Tessin, ansvaret för kronprinsens fostran. Greven är 53 år när han tar pojken i handen. Tillsammans vandrar de utmed kajerna där fiskarna säljer sin fångst, in i Gamla stans gränder, där det är trångt och de måste akta sig för att inte slinta i dynga, upp på söders höjder till malmgårdarna och fabrikerna. Hela tiden berättar han om människorna de ser, platser de passerar, om nuet och om gångna tider. Han lär prinsen läsa och skriva. Han berättar om livet vid franska hovet, om föreställningar på Comedie Francaise och operan, om hur Voltaire trotsade lagen och måste fly till England. Han köper böcker, franska dramer av Corneille och Racine, som prinsen får översätta. Han svarar på alla frågor, lyssnar och förklarar. Greve Tessin är spännande. Är greven upptagen av regeringsarbete skickar han sin adept sagor. Här får du nu läsa sagan om Draken och Hermelinen.

Min Nädigste Herre! Eders kongl. Höghet har ofta, med nöje och godt tålamod, hört Sagan om Draken och Hermelin, at jag tror mig göra wäl, om jag den samma nu åter upprepar och på pappret kastar; ty en förtids ålder gör, at jag ej mera litar på mit minne.

På ändan av gärdet wid Drottningholm, under wassen, rätt wid Trädgårdsdammen, bodde en hiskelig Drake: han hade spitsiga wingar, såsom tecken af dess snällhet: Lejonklor, som utmärkte dess styrka: Tupphufvud, som bådade dess waksamhet, och en slingrande Orm-

stjert, som utwiste dess ilparighet, dess wighet och dess list.

Detta wederstyggeliga rofdjuret utödde alt hwad af lefvande, så hemtamde, som willa kreatur, uppå Lofönfants, dels at stilla sin omåttliga hunger, dels af idel hat, emot alt hwad som lefde på jorden.

En enda Hermelin, som hade sin trånga kula ofvan för Trädgården, uti en Bärsklyft, wiste försigtigt, at undwika dess list och Wäld; ty han gick ej längre ifrån sit hem, än at han kunde hinna tillbakas til sin lilla kval, innan Draken mägtade fånga honom, Friskt käll-watten och frodiga örter

til sin föda, hade han nära omkring sig.

Draken förtröt hiskeligen, at et så litet, och, i hans ögon, föraktadt kräk, skulle undslippa hans mordiska tand; ty tilswor han honom döden. Hermelin war ock ej utan bekymmer för det tillkommande; ty de närmast stående kryddor och växter, wore merendels förtärde, och at wåga sig för långt ut, war, at undergifwa sig en ögonskenlig fara. Han nöjde sig ej med, at med nedslagit mod, sucka öfwer sit öde; utan dess höga tankar umginges fast mera med det ädla uppsåt, at fria sig och Konungs-Gården ifrån mördarens medfart.

Det underligaste och derjämte

lyckligaste war, at ddet lilla sluga Djuret hade hittat uti Bosquetten efter Hof-Fröknarna, et sönderrifwit brev, hvilket han samlat, och sjelf, med outhörlig möda och besvär, lärt sig läsa.

Hans mästa pickhoga gick ut på, at söka Böcker, som handlade om Naturens foster uti gräs, buskar, trån, blommor och frön, såsom hörande til dess hushållning. Til all lycka, brukade Herr Professor Pettersen, at låta ligga kvar på en bänk uti Orangeriet, vår Lärde, Förtjente och naturkunnige Professor Linnei Werk om Svenska Örter. Denna boken las den muntra Hermelin om nättren, under Orangerie-gålfvet, och lade den om

dagen på sit ställe igen.

Ju mindre man har tillfälle att lära, ju hurtigare lägger man på minnet, så gjorde ock detta lilla Djuret: inom en månad kunde han hela boken utantil. Han fann ej eller dess möda obelönt; ty under sin ångest öfwer Drakens försåt, ärhindrade han sig hafwa läst, att Winruta är en krydda, för hwilken alla Drakar äga et oöfwerwinnerligt afsky.

Hwem war gladare än vår Hermelin? Han sade: wäles mig! Nu kan jag allenast rädda mig sjelf, utan och frälsa min Fosterjord utur odjurets klor. Lät också wara, at medlet ej lyckas, så är mig heder nog, at dö, under så ärefullt försök.

Han wäntade med längtan efter natten, och så snart mörkret war kommit, och han hörde Draken snarka och qwida, (ty odygden sofwer alltid under wända) skyndade han sig tyst til Mäster Linds dörr, och krafssade sakta på henne. Pigan lätte up; men såg i wädet, efter gement folks art, som ej sköta om det, som nedrigt är. Hon mente, at Husbonden hade hört orätt: hwarpå han steg sjelf up, tittade omkring och blef Hermelin warse. Som den ärliga Man är medömksam emot kreatur, (hwilket alltid utmärker et godt hjerta) så bad han Hermelin wara wälkommen, undrade och fägnade sig öfwer, at han ännu, efter en så allmän förödelse, war wid lifvet, begärte in mjölk och wille werderkwecka honom. Nej, tack Mästare!

Carl Gustaf Tessin (1695-1770)

Sade det lilla snygga Djuret: här äro katter och hundar, jag älskar äta mina betar i ro: mit ärende är, att begära af Eder en Winrute-krants. Winruta! Inwände Mäster Lind, ja gerna, (ty den, som gerna ger, ger snart, och halar ej bårt tiden med onödiga frågor). Han gick ock genast ut, skar Winruta, flätade en krants, och bandt den omkring lifvet på Hermelin, som, nögd och tacksam, wandrade til sit hemvist.

Fortsättning följer i nästa nummer

Sagan är hämtad från boken En Gammal Mans Dageliga Bref, under dess sjukdom, till en Späd Prits. Greve Tessin skrev sagorna 1751 och Natur och Kultur gav ut boken 1964. Lovö hembygdsförening har fått tillstånd att publicera sagorna i EP.

Gustav III som barn. Målning av Gustav Lundberg 1751

Nu är det barnbarnsbarnen Juni och Elis som använder Ralphs arbetsplats.

Min vän Ralph

”HEJ JAG HETER RALPH ERSKINE OCH ÄR INVANDRARE” kan man höra i utställningen RALPH ERSKINE I NORR, en liten vandringsutställning som nu turnerar i Norrland. Utställningen skildrar: Turisthotellet Borgaffjäll och Avasjö kapell (1947-1948), Shoppingcenter i Luleå (1954-1956), Bostadsområde i Kiruna (1961) och Bostadsområde i Sappavaara (1963).

”Hej. SKA du följa med till badbryggan och ta ett dopp?”

När det var badväder brukade Ralph Erskine ringa efter jobbet. På vägen till och från badet var det alltid en livligt och fantasifullt snack om Ralphs aktuella projekt. Det var som om Ralph behövde verbalt testa sina

ännu inte färdiga hugs-kott. Ralph målade upp projekten med fantasiska penseldrag.

På 80-talet var det några fina isvintrar, då var det skridskoåkning som gällde när Ralph ringde. Ralph var en hängiven och våghalsig skridsko- och skidåkare.

Ralphs teckning över hem och arbetsplats. Han arbetade mycket hemma. Kanske en vana från Lådan på 20 kvm som var både hem och arbetsplats.

Flera gånger hade han blivit räddad i sista stund efter att gått igenom isen. Därför var det viktigt med sällskap ut på de lömska mälarisarna. Ralph konstruerade själv fiffiga high tech bindningar till sina långfärds-skridskor. Ralphs bindningar har nu blivit standard, han var före sin tid även när det gäller skridskor.

2014 var det 100-årsfirande av Ralphs födelsedag. En minnesplakett är nu uppsatt utanför biblioteket i Ekerö centrum.

I TV-serien Nordiska hus skildras i ett av avsnitten VILLA TESDORPF i Skövde, ritad av Ralph. Villan byggdes 1955. Vi får i programmet titta in hos den sjätte ägaren. Ralph dyker upp som en frisk fläkt i ett gammalt filmklipp. Ralph säger: ”Arkitektur är

till för folket, inte för kolleger eller glassiga tidskrifter.”

I radioprogrammet om 2014 års 100-åringar dyker Ralphs röst upp. Nu handlar det om idéerna bakom den egna familjens bostad i Drottningholm (1963). Ralph berättar med glatt humör att tonårsbarnen inte följde de uppgjorda planerna hur huset skulle brukas. Ungdomarna använde inte den särskilt avskilda ungdomsentrén utan gick in och ut genom huvudentrén alldeles framför Ralphs hemmakontor. Mitt i huset bredvid det öppna köket och vardagsrummet ligger arbetsplatsen. Nu är det barnbarnsbarnen Juni och Elis som har övertagit Ralphs dynamiska arbetsplats.

Björn Ed

FOTO: JOHN CRAFOORD

Ove Hidemark

har lämnat oss

Ove Hidemark var arkitekt och professor i restaureringskonst vid Konsthögskolan. Det var därför logiskt att han 1989 utsågs till slottsarkitekt för Drottningholms slott. Kina slott restaurerades utvändigt 1989-1996. Oves arbetsmetod var att inleda med grundlig arkivsökning, som innebär att ur gamla protokoll och räkningar ta reda på vad som en gång utförts, och

därefter på plats söka efter spår av äldre utförande och analysera skador.

Man kunde i de allra innersta vråna där tidigare hantverkare inte kommit åt, med hjälp av rakblad skrapa fram spår av oblekta originalytor som senare tiders påmålade färglager skyddat från blekning och sönderfall. Material, utförande och kulör analyseras och man kunde bland annat

konstatera att fasadpartier till och med marmoreringsmålats likt ett interiörmåleri.

Kina slott kunde åter gestaltas som den skimrande kinesiska lackask den en gång varit.

Drottningholms slottsteater kom i Oves vård ett par år senare. Teatern är unik tack vare att den stått oanvänd lång tid och därför har bevarade originalytor från 1760-talet. Teaterns orörda interiörer har så stora värden att man egentligen inte ska göras någonting alls med dem. Det för Oves arbeten viktiga begreppet autenticitet är till exempel att låta

originalmaterial och patina förmedla varje tids förhållande till historien.

Dessa två byggnader kan vara exempel på Ove Hidemarks arbetssätt. Byggnaden ska så vitt det är möjligt skyddas från ytterligare slitage och förmedla det magiska med att Gustav III när som helst själv kan stiga fram på scenen.

I Ove Hidemarks mångsidighet ser vänner, kollegor och medarbetare något av ett universalgeni.

Redaktionen med bistånd från tidigare anställda på arkitektkontoret.

GUTÅR BÅD NATT OCH DAG

Riddarhuset 22 april kl 19.00

Där får ni möta lyrikern, dramatikern, rapparen och hovpoeten Carl Michael Bellman

Iscensatt av Gunnel Bergström

Estradör Richard Forsgren

Vi föreställer oss Carl Micael Bellman sittande på krogen med gelikar. En glad skit, som har svårt att hålla i pengarna - och diktar i fyllan och villan. Inte sant?

Men, så var det inte. Vår diktare måste försörja sig -rimsmideri betalar sig inte. Han anställs som bankman, kanslist, är vid tullverket - jobbar med bokföring - men är ofta arbetslös. Som så många i en tid då företag etableras och går omkull.

Frihetstiden är en orolig tid både här hemma och ute i Europa där stor-makterna med hjälp av mutor och vapenskrammel ritar om kartan. När Gustaf III tagit makten blir det en tid bättre och roligare, men alltså jämt oroligt.

På krogarna viskas om Polen, ska Sverige drabbas av samma öde? Många menar att Carl Michael inte brydde sig om politik. Det gör han, men förtäckt. Rysslands spioner finns överallt. Ni, som ser vår föreställning, får veta mer.

Krogen, är de obesuttnas vardagsrum - och Carl Michaels atelje. Här finns dom; Mollberg, korpralen, som anför dansen, Fredman-urmakare, Movits-konstapel, Fröman- dödgrävare, Ulla Winblad- nymfen och alla de andra. Här lever de, festar, super, älskar och slår varann på käften, och den som dör begravs med pompa och ståt.

Carl Michael Bellman är en märklig poet, märklig i sitt sätt att måla med ord, märklig för att han upptäcker det gudalika i grändernas luggslitna figurer och märklig för hur han förevigar deras sätt att leva livet den korta stund de lever på jorden.

Biljetter på Tisckster 150:-

VÄLKOMMEN TILL KUPAN!

Röda Korsets Café och Second hand

Vi finns vid före detta Växthuset, Drottningholm,
Öppet: Lördagar och Söndagar 13.00 – 16.00

**Vi bjuder på en kopp kaffe
om Du tar med denna talong!**

Eleonora-Posten

ISSN 1651-6508

utges av Lovö Hembygdsförening

Redaktör: Bertil Ottoson

Layout: Ingela Mæchel Westerberg

Manusstopp till nr 2 2015 den 10 maj

Lovö Hembygdsförening

Breidablick 2

178 93 Drottningholm

info@lovohembygd.com

www.lovohembygd.com

Plusgiro 8812-0